

Part III

Kyiv, 19 October 2016

Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу КНТЕУ
заборонено

УДК 339.9

ББК У58

Г52

- Г52 Global Challenges of National Economies Development =
Глобалізаційні виклики розвитку національних економік :
матеріали. Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19 жовт. 2016 р.)
Ч. 3 / відп. ред. А.А. Мазаракі. – Київ : Київ. нац. торг.-
екон. ун-т, 2016. – 1190 с. – Укр., рос. та англ. мовами.
ISBN 978-966-629-794-8 (загальний)
ISBN 978-966-629-797-9 (Ч. 3)

У збірнику матеріалів конференції розглянуто актуальні питання розвитку зовнішньої
торгівлі, національної інвестиційної системи, формування та реалізації промислової та
аграрної політики, захисту економічної конкуренції, реформування суспільного сектора
національної економіки, розвитку внутрішнього ринку, формування та забезпечення
ефективності механізмів та інститутів розвитку національної економіки в умовах гло-
бальних ринкових трансформацій. Висвітлено актуальні питання захисту національних
економічних інтересів, забезпечення стійкості національної економіки до загроз
економічній безпеці в умовах поглиблення міжнародної економічної інтеграції.
Практична імплементація сформульованих нових підходів до державного регулювання
економіки сприятиме підвищенню рівня економічної безпеки та зміцненню економічного
суверенітету України.

Фахівці різних галузей економіки, державні службовці, представники бізнесу,
наукових, освітніх і громадських організацій, викладачі та студенти знайдуть у збірнику
корисну інформацію для подальших наукових досліджень, практичні рекомендації щодо
розвитку національних економік в умовах глобалізаційних викликів.

Матеріали друкуються в авторській редакції.

УДК 339.9

ББК У58

Редакційна колегія: А.А. Мазаракі, відп. ред., д-р екон. наук, проф.; Н.В. Притульська, д-р техн. наук, проф.; С.В. Мельниченко, д-р екон. наук, проф.; В.М. Сай, канд. екон. наук, доц.; Н.М. Гуляєва, канд. екон. наук, проф.; О.А. Харченко, канд. техн. наук, доц.; Н.І. Ведмідь, д-р екон. наук, проф.; В.А. Осика, канд. техн. наук, доц.; Т.В. Канєва, канд. екон. наук, доц.; К.І. Ладиченко, канд. екон. наук, доц.

ISBN 978-966-629-794-8 (загальний)
ISBN 978-966-629-797-9 (Ч. 3)

© Київський національний торговельно-
економічний університет, 2016

<i>Войціцька І.В.</i>	
РОЗВИТОК КОМЕРЦІЙНО-ТОРГОВЕЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ У 1917–1920 РР.....	111
<i>Гончаренко О.М.</i>	
МІЖНАРОДНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ ДОГОВІР (КОНТРАКТ) ЯК ЗАСІБ САМОРЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	126
<i>Губицький Л.В., Мельник Г.М.</i>	
УКРАЇНСЬКА МЕРЕЖА ДЕРЖАВНОЇ ВИЩОЇ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ОСВІТИ 1946–1953 РОКІВ	137
<i>Донченко О.О., Кам'янецька О.В.</i>	
ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ СВІТОВОГО РИНКУ ЗБРОЇ	149
<i>Зіміна А.І.</i>	
НАПРЯМКИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЛОГІСТИЧНОГО ПІДХОДУ В ФОРМУВАННІ СУЧASНИХ ІНТЕГРОВАНИХ ЛАНЦЮГІВ ПОСТАВОК ВАНТАЖІВ	158
<i>Ільченко Г.О.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	171
<i>Індутний В.В., Черняк Л.В., Пірковіч К.А.</i>	
ІДЕНТИФІКАЦІЙНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ І ВАРТИСТЬ ЮВЕЛІРНИХ ПРИКРАС В СУЧАСНОМУ ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ РИНКУ	182
<i>Кизименко І. О.</i>	
ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА В УКРАЇНІ (1965–1991 РР).....	194
<i>Комаха В.О., Свідерський В. А.</i>	
ВПЛИВ ОСНОВНИХ КОМПОНЕНТІВ НА ФОРМУВАННЯ ЯКОСТІ ВОДНО-ДИСПЕРСІЙНИХ ФАРБ.....	205
<i>Кудлай В. С., Бородавка Т.Л., Горбаченко А. А.</i>	
ХАРАКТЕРИСТИКА ТА АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ КОНКУРЕНТНИХ СТРАТЕГІЙ ПІДПРИЄМСТВАМИ РИНКУ СЛАБОАЛКОГОЛЬНИХ НАПОЇВ.....	220

- договірних зобов'язань». – [Електронний ресурс]. – http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_905.
19. Толстых В.Л. Международное частное право: коллизионное регулирование. – СПб.: Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004. – С. 119.
20. Про узагальнення судової практики вирішення господарськими судами окремих категорій спорів за участю нерезидентів: Узагальнення судової практики Вищого господарського суду від 01 січня 2009 року // Господарське судочинство. Судова практика у господарських справах. – 2009. – № 2.
21. D'Oliveira H. U. J. The EU and Metamorphosis of Private International Law // Reform and Development of PIL: Essays in Honour of Sir Peter North ; Edited by James Fawcett. – New York : Oxford University Press, 2002. – 355 p.

Губицький Л.В.,
доцент, кандидат історичних наук,
доцент кафедри філософських та соціальних наук,
Київський національний торговельно-економічний університет,
Мельник Г.М.,
доцент, кандидат історичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин та міжнародного права,
Київський університет імені Бориса Грінченка

УКРАЇНСЬКА МЕРЕЖА ДЕРЖАВНОЇ ВИШОЇ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ОСВІТИ 1946–1953 РОКІВ

Протистояння двох ідеологій, двох політичних режимів, які претендували на універсальність наприкінці 1930-х – на початку 1940-х років, руйнівні результати війни поставили на порядок денний питання відбудови мирного життя. І за таких умов суспільство змушене було функціонувати і забезпечувати усім необхідним військо, промисловість, населення. І саме в той час виявилася виключна роль торгівлі і вищої торговельно-економічної освіти, яка в стані була забезпечити цю стратегічну галузь фахівцями. Сучасний стан справ у галузі економіки,

фінансів, банківської справи, міжнародних запозичень, державних і корпоративних боргів засвідчив неабияку вагомість наявності висококласних антикризових менеджерів із вказаних галузей. Освітня галузь з 1946 р. відповідно реагувала на вказані зміни, змінюючи навчальні підходи у підготовці фахівців, у тому числі й у сфері торгівлі та громадського харчування.

В квітні 1946 р. для керівництва та управління галузю було утворено Міністерство вищої освіти СРСР. В його підпорядкування перешли більше 300 великих вишів, в тому числі університети, всі технічні, сільськогосподарські, юридичні, економічні і інші навчальні заклади [1; с. 78].

На початок 1945–1946 н.р. в УРСР налічувалось 152 вищі навчальні заклади. Контингент студентів цих вишів складав 100000 осіб, а аспірантів – 367 осіб. Професорсько-викладацький склад цих вишів на початок 1945–1946 н.р. склав 6451 осіб, в тому числі: академіків – 66 осіб, членів-кореспондентів – 78, професорів – 886, доцентів – 1981, викладачів, які не мають вчених звань – 3440 [2; Ф.1. – Оп.73. – спр. 17. – арк. 32].

У 1946 р. Львівський інститут радянської торгівлі з підпорядкування Міністерства торгівлі УРСР було передано у підпорядкування Міністерства вищої освіти СРСР. Прийомо-здавальний акт підписали уповноважені Міністерства вищої освіти СРСР тов. Бершов Віктор Якович, Міністерства торгівлі УРСР – тов. Бубенцов Михайло Іванович, і в.о. директора інституту радянської торгівлі тов. Кущ Анатолій Степанович [3; Ф.423. – Опис.17. – спр. 73. – арк.2].

ЛІРТ на 1946 р. мав висококваліфікований професорсько-викладацький склад, розвинуту матеріально-технічну базу, студентський контингент. У Львівському інституті радянської торгівлі професорсько-викладацького складу в 1946 р. по штату налічувалося 65 осіб: завідувачів кафедр – 14, з яких 2 професори (кафедра фізики та математики; кафедра продтоварів), 4 доценти (основ марксизму – ленінізму, хімії, промтоварів, продтоварів), завідувачів кафедри із вченим ступенем доктора – 1, кандидатів наук – 4. Склад доцентів: штат – 22, фактично – 4; Викладачі: штат – 9, фактично – 23, асистентів: штат – 7, фактично – 13 [3; Ф.423. – Опис.17. – спр.73. – арк.13].

Серед викладачів Львівського інституту радянської торгівлі були відомі вчені, а саме Гаркавенко Семен Данилович, директор інституту, зав.кафедрою, доцент, Кучер Володимир Антонович, зав.кафедрою, професор, кандидат технічних наук, Загорський Теодор Якович, доцент,

кандидат фізико-математичних наук, Грицюта Семен Данилович, зав. кафедрою, доцент, кандидат хімічних наук, Бартересевич Анна Олексіївна, асистент, доктор хімічних наук польської атестації, Тришин Федір Гнатович, доцент, сумісник, кандидат хімічних наук, Зарубкинський Василь Сергійович, професор, сумісник, доктор, Холевчук Михайло Ілліч, зав.кафедрою, доктор ветеринарних наук чеської атестації, Несміян Іван Никифорович, доцент, кандидат агрономічних наук, Майборода Федір Михайлович, доцент кафедри, кандидат економічних наук, Огоновський Володимир Петрович, доцент, сумісник, доктор економічних наук польської атестації та ін. [3; Ф.423. – Опис. 17. – спр.73. – арк.14-17].

Матеріально-технічна база дозволяла розгорнути якісний навчально-виховний процес. ЛІРТ володів наступними приміщеннями [3; Ф.423. – Опис.17. – спр.73. – арк.9]:

1. Інститут радянської торгівлі. Рік будівництва – 1936. Власна будівля. 3 поверхні. Корисна площа 3381 кв.м. Діяла система центрального опалення. Адреса, Чкалова, 10.
2. Гуртожиток № 1. Рік будівництва – 1935. Власна будівля. 4 поверхні. Корисна площа 971 кв.м. Діяла центральне опалення. Адреса – Снопківська, 22.
3. Гуртожиток № 2. Рік будівництва – 1875. Орендоване приміщення. 3 поверхні. Корисна площа – 608 кв.м. Дрова. Займають – 265 м.кв. Адреса: Ватутіна, 38.
4. Гуртожиток № 3. Рік будівництва – 1820. Орендоване приміщення. 4 поверхні. Корисна площа – 820 кв.м. Займають – 471 кв.м. Адреса: Радянська, 3.

У Львівському інституті радянської торгівлі в 1946 р. навчалося 477 студентів, серед яких зараховано на стипендію – 366, Сталінських стипендіатів – 2. Кількість студентів, звільнених від плати за навчання – 66 [3; Ф.423. – Опис.17. – спр.73. – арк.21].

Студенти задля вдосконалення практичних навичок в 1946 р. проходили практику на наступних підприємствах і організаціях [3; Ф.423. – Опис.17. – спр.73. – арк.24]:

- крупомольний завод, хлібзавод, кондитерська фабрика ім.Кірова, Львівський пивзавод, Шкірзавод № 8 і № 9, взуттєва фабрика, арматурний завод, трикотажна фабрика, фабрика-завод, завод Штамп, Емаль завод.
- обл.контора особторгу, обласна контора гастроном, обласна контора спецторг, союзунівермаг, обл.книгокультторг, промторг, Сталінський

харчоторг, Шевченківський харчоторг, Залізничний харчоторг, Червоноармійський харчоторг.

Як відзначив у 1947 р. міністр вищої освіти СРСР С. Кафтанов: «До кінця п'ятирічки 1946-1950 рр. випуск спеціалістів досягне 450 тисяч чоловік, що у півтора рази перевищить випуск 1940 р. За п'ять років наші вищі навчальні заклади і технікуми повинні дати країні близько 2 млн. нових спеціалістів, в тому числі більше 600 тис. з вищою освітою. Щоб уявити собі значення цих цифр, достатньо вказати, що зараз у всіх галузях народного господарства і культури є 3 мільйони спеціалістів» [4; с.4]. С. Кафтанов наполягав на втіленні в життя планів, які поставив Й. Сталін: «Товариш Сталін в промові 9 лютого 1946 року поставив перед нашою країною економічні завдання величезної історичної значущості. Величезні успіхи в минулому і великі завдання, які зараз стоять перед нашою країною, відкривають великі можливості для творчої роботи радянських економістів, як в галузі теоретичних проблем економічної науки, так і в конкретних галузях економіки народного господарства. Однаке фундаментальних досліджень працівників кафедр політекономії в цій сфері поки що мало. Працівники кафедр політекономії і конкретних економік університетів, економічних, фінансово-економічних, промислово-економічних, торгово-економічних і обліково-статистичних вузів повинні подолати свою теоретичну слабкість, а часом і теоретичне боягузство, і по-більшовистськи взятися за розвиток і покращення своєї теоретичної діяльності» [4; с. 17]. І ці плани втілювалися на місцях.

В 1948–1949 н.р. в Харківському інституті радянської торгівлі відбувалися процеси, які були характерні для всієї країни. Склад викладачів змінився: в його складі перебували 2 професори-доктори наук, 19 доцентів і 1 викладач з науковим ступенем кандидата наук. Таким чином, питома вага викладачів з вченим званням і науковим ступенем складала 44% (без викладачів кафедри воєнної підготовки, фізичного виховання і іноземних мов). В попередньому 1947-1948 н.р. цей показник був рівний 40% [3; Ф.4849. – оп.1. – спр.545. – арк.10]. Рішення XVI зізу КП(б)У, сесії Академії Наук СРСР про становище біологічної науки в СРСР, статті в газеті «Правда» від 28.1.1949 р. «Про одну антипартийну групу театральних критиків» і в журналі «Більшовик» № 5 за 1949 р. Чернова «Буржуазний космополітизм, його роль» і Хромова «Проти космополітичних викривлень історії російської думки» були покладені в основу керівництва і ідейно-політичної роботи серед професорсько-викладацького складу інституту [3; Ф.4849. – оп.1. – спр.545. – арк.9].

В 1947–1948 навчальному році Інститут «очистився» від низки викладачів, які протягували в своїй лекції і науково-дослідницькі роботи факти захоплення і запобігання перед буржуазною наукою і літературою, а також і тих, лекції яких були аполітичні, не виховували у студентства почуття радянського патріотизму і гордості за Велику Вітчизну, перевагу її суспільного і державного устрою перед «загниваючим» капіталізмом імперіалістичних країн. (Кечеджи-Шаповалов, Смирнов, Гапанович, Дерев'янко, Корніенко, Вишневський). До початку 1948–1949 навчального року дирекція інституту звільнила від роботи низку викладачів, які залишались на окупованій території і працювали при німцях (Мильського, Леонову, Белявську) [3; ф.4849. – оп.1. – спр.545. – арк.9 зв].

Наукова робота ХІРТу дала в 1948-1949 н.р. багаті результати [3; ф.4849. – оп.1. – спр.545. – арк.13зв]: з кандидатських дисертацій закінчено, подано до захисту і заплановані до захисту до кінця вказаного навчального року роботи:

1. старшого викл. Дерев'янникова; 2. старшого викл. Житницького; 3. аспіранта Іллєвського.

Закінчено дисертації і заплановано до подання до захисту в вересні–жовтні 1949 р.

1. Директора інституту Байрачного А.А.; 2. Ст. викл. Тененбаума; 3. Ст. викл. Гулака; 4. Ст.викл.Мотолянського.

В Харківський інститут радянської торгівлі на 1948–1949 н.р. після вступних іспитів було зараховано 200 студентів (ТЕФ – 100, ТЗФ – 50, ОЕФ – 50). Серед них 99 українців, 88 росіян, 7 євреїв, інші – 6, членів ВКП(б) – 17, членів ВЛКСМ – 131, харків'ян – 31, відмінників – 4, учасників війни – 5, випускників торговельних технікумів – 16 [3; Ф.4849. – оп.1. – спр.545. – арк.15]. З ХІРТу випустили у 1948-1949 н.р. студентів за спеціальностями: товарознавство промтоварів – 26, товарознавство продтоварів – 27, економіка радянської торгівлі – 94, економісти по обліку – 35. Всього 182 [3; Ф.4849. – оп.1. – спр.545. – арк.19].

Контингент студентів ХІРТ по факультетах і курсах на початок 1948–1949 н.р. становив: по факультетах [3; Ф.4849. – оп.1. – спр.545. – арк.17]:

Факультети	Курси				Разом	З них	
	1-ий	2-ий	3-ий	4-ий		Чоловіків	Жінок
Осіб							
ТЕФ	100	102	102	95	399	129	277
ТЗФ	51	46	54	55	206	92	114
ОЕФ	53	39	48	36	176	24	152
Разом	204	187	204	186	781	245	536

Разом із розвитком вищої торгівельної освіти в Україні продовжувалася реорганізація вищої освіти у всьому СРСР. Так, в одному лише 1949 р. в СРСР створено 40 нових вишів. У порівнянні з довоєнним часом кількість студентів збільшилась на 400 тис. чоловік. В 1950 р. в СРСР працювало 880 вишів, в яких налічувалося 1230 тисяч студентів, лічачи сюди і заочників [1; с. 15]. До жовтня 1950 р. в СРСР налічувалось більше 8300 докторів наук і близько 48 тисяч кандидатів наук. Кількість професорів – 9200, доцентів – 24840 [1; с.98].

В Україні в 1950 р. діяло 156 вузів (до революції 1917 р. було лише 19). За повоєнним пятирічним планом вищі СРСР повинні були дати галузям народного господарства і культури 602 тисячі молодих спеціалістів. В роки повоєнної пятирічки 60% випускників вищої школи дала Російська Федерація, більше 110 тисяч нових спеціалістів випустили вищі України. В 1950 р. на перший курс вишів СРСР, включаючи заочні, прийнято 350 тисяч чоловік [1; с. 16].

В 1950 р. економістів в СРСР готовали 25 економічних вишів. Крім того, економістів випускали економічні факультети університетів. Всього на економічних і інженерно-економічних спеціальностях в вищах СРСР навчалося більше, ніж 40 тисяч студентів [1; с.58].

Вища економічна освіта СРСР зростала разом із соціалістичною системою народного господарства. Протягом трьох десятиріч нею було підготовлено більше 50 тисяч спеціалістів [1; с.59].

На 1950 р. в Харківському інституті радянської торгівлі були свої досягнення:

1. Контингент студентів – 825 чоловік.
2. Професорів і викладачів – 54 чолов., з них професорів, докторів наук – 2, доцентів, кандидатів наук – 17.
3. факультети: товарознавчий, торгово-економічний, обліково-економічний.
4. До війни інституту належали два навчальні корпуси площею 35000 кв.метрів і гуртожитком на 700 чоловік.
5. В 1950 р. інститут володів одним навчальним корпусом 20000 кв.м. (пл.Тевелева №11) і гуртожитком на 300 чоловік (1800 кв.метрів, при нормі 6 кв.м. на 1 особу). Фактично проживало в гуртожитку 470 чоловік. Крім того 60 студентів проживали по «кутках».
5. Мінімальна потреба інституту в площі:
 - а) навчальній 1000 ст. х 20 кв.м. = 20 000 кв.м.
 - б) для гуртожитків 600 ст. х 6 кв.м. = 3600 кв.м.
 - в) для квартир викладачів 60 пр. х 50 кв.м. = 3000 кв.м. [3; Ф. Р-2. – Оп.8. – Спр. 4523. – арк.14].

На 1951-1952 н.р. МВО СРСР планував збільшення контингенту студентів ХІРТ на першому курсі до 275 чол., у тому числі: на обліково-економічному факультеті – 100 чол.; товарознавчому – 75 чол.; торгово-економічному – 100 чол. і не маючи можливості власними силами відновити зруйновану війною матеріально-технічну базу адміністрація інституту звернулася по допомогу до Ради Міністрів УРСР.

Підтвердженням тому є копія листа директора ХІРТ до начальника Управління у справах вищої школи РМ УРСР від 9.02.1950 р. Зміст листа є таким: «До вітчизняної війни 1941–1945 рр. ХІРТ мав два корпуси (навчальний і лабораторний) об'ємом 35 тис. м.куб. і гуртожиток на 700 чол. На 09.02.1950 р. інститут має один навчальний корпус об'ємом 20 тис. м.куб. і гуртожиток площею 1800 м.кв., що зовсім не задоволяє потреб інституту в навчальній і житловій площі. В навчальному корпусі немає площ для низки кабінетів, фізкультурного залу і бібліотеки. Площа гуртожитків не забезпечує всіх студентів, які мають потребу в житловій плоші, тому що в основному контингент студентів інституту складається з іногородніх мешканців. Для кращого забезпечення навчального процесу та якісної підготовки спеціалістів радянської торгівлі необхідно відновити лабораторний корпус інституту об'ємом 20 тис. м.куб. і побудувати гуртожиток на 600 чол. об'ємом 24 тис. м.куб. Перелік об'єктів, які підлягають відновленню і будівництву: лабораторний корпус з фізкультурним залом 20 тис. м.куб. (відновлення), загальна сума — 4,0 млн. крб. в період 1951–1955 рр.; гуртожиток 24 тис. м.куб. (нове будівництво) – 3,8 млн. крб. в період 1951–1955 рр.» [5; с.150].

1951–1952 н.р. починається період стрімкого підйому ХІРТ [5; с. 151]. Головною подією 1951–1952 н.р. стало відкриття вечірнього відділення: *інститут розпочав підготовку спеціалістів вищої кваліфікації «без відриву від виробництва»*. Вечірнє відділення було організовано у складі двох академічних груп за спеціальностями «Економіка торгівлі» і «Бухгалтерський облік».

З-поміж важливих подій цього періоду (або таких, що представляють інтерес) слід виокремити:

- будівля за адресою площа Тевелєва, 11 у м. Харкові (тобто будівля навчального корпусу інституту) переходить у власність ХІРТ (на підставі договору про продаж домоволодіння Укоопспілкою від 29.09.1951);
- до штату викладачів кафедри бухгалтерського обліку, після закінчення ХІРТ, з 17.09.1951 заражований Ф.Д. Фесенко (майбутній ректор Донецького інституту радянської торгівлі);

- 8-10 грудня 1951 р. пройшла чергова наукова конференція професорсько-викладацького складу, а 25–30 березня 1952 р. – наукова студентська конференція. Крім того, протягом 1951–1952 н.р. проведено дві науково-методичні конференції;
- розпочато роботу над підготовкою до видання третього післявоєнного випуску збірника «Наукові записки» (встановлений термін здачі збірника до друку – 10.05.1952, протокол засідання Вченої Ради ХІРТ від 18.04.1952);
- в порядку підготовки до прийому студентів на 1952–1953 н.р. (відповідно до рішення Вченої ради інституту від 20.05.1952 та за наказом директора № 201 від 13.04.1952 р.) були організовані пункти прийому заяв від осіб, які бажали вступити до ХІРТ, в таких містах: Полтава, Кременчук, Ворошиловград, Сталіно, Бєлгород, Дніпропетровськ і Київ.
- для забезпечення набору контингенту студентів на 1952–1953 н.р. були організовані вечірні курси з підготовки для вступу на денне і вечірнє відділення інституту (початок занять – 05.04.1952 р., закінчення – 25.07.1952 р., вартість навчання – 200 крб. за весь період).

Подолавши окупанта у війні і розруху у повоєнній п'ятирічці, український народ перейшов до розбудови громадського життя, економіки та зокрема, торгівлі та громадського харчування. Організації та підприємства торгівлі та громадського харчування України в 1950 р. забезпечили фактичний роздрібний обіг в торгівлі – 13781397 тис. крб., в громадському харчуванні – 2584297 тис. крб. [3; Ф.Р-582. – оп.7. – Спр.453. – арк.19].

Так, на 1 січня 1951 р. організаційна і торгівельна мережа Міністерства торгівлі УРСР містила магазинів продовольчих – 5262, у яких працювало – 10992 працівників, непродовольчих магазинів – 2330, у них 6623 працівників; разом магазинів – 8507, у них – 19533 працівники [3; Ф.Р-582. – оп.7. – Спр.453. – арк.4]. При чому, більше 1 тис. торгівельних точок відкрито в 1950 р. З загальної кількості підприємств, які діяли на 1 січня 1951 р., відкрито в 1950 р.: 1. магазини – 547, нового будівництва – 149, 2. палатки і кіоски – 541, нового будівництва – 371 [3; Ф.Р-582. – оп.7. – Спр.453. – арк.4зв].

На 1 січня 1951 р. організаційна мережа підприємств громадського харчування Міністерство торгівлі УРСР характеризувалась наступною кількістю закладів, які мають посадочні місця – 6007, в них посадочних місць – 139485, з них фабрики-кухні і фабрики заготівельні – 4, у них посадкових місць – 1844, їдальні – 1492, у них посадкових місць –

80069, ресторани – 47, у них посадкових місць – 4068 [3; Ф.Р-582. – оп.7. – Спр.453. – арк.5]. На підприємствах громадського харчування України на 1.1.1951 р. працювало 35692 фахівці [3; Ф.Р-582. – оп.7. – Спр.453. – арк.19]. Забезпеченю фахівцями у вказаних організаціях сприяли вищі торгівельно-економічні навчальні заклади.

Деяке скорочення вишів України у наступні роки не відображалося на зміні тенденції зростання кількості студентів. В 1952–1953 н.р. в Україні було 144 вузи, в яких навчалось понад 177 тисяч студентів, що майже у 8 разів більше, ніж у 1914 р., і більше, ніж в будь-якій капіталістичній країні Західної Європи; у 591 технікумі і спеціальних середніх навчальних закладах навчалось близько 234 тис. учнів [6; с.285]. Загалом по СРСР вдалося досягти вагомих результатів у підготовці фахівців: збільшено загальну чисельність спеціалістів з вищою освітою з 1940 по 1953 р. в 2,2 раза [6; с.300].

Вища заочна торговельно-економічна освіта в Україні в 1946–1953 pp.

Вагомою складовою для забезпечення економіки висококваліфікованими фахівцями було заочне навчання. В 1950 р. з 1230 тисяч студентів СРСР 400 тисяч складали студенти-заочники, які навчалися в 475 заочних вищих і відділеннях без відриву від виробництва [1; с. 74]. У тому числі фахівців готували в філіях Всесоюзних заочних інститутах, а саме Всесоюзному заочному інституті радянської торгівлі (Всесоюзний інститут заочного навчання Наркомторгу ССР в січні 1939 р. переіменований у Всесоюзний заочний інститут радянської торгівлі). Київський філіал Всесоюзного заочного інституту радянської торгівлі почав готувати фахівців з 1 вересня 1939 р. [7; с. 27].

Наскільки вагомою була підготовка через заочну форму навчання свідчать наступні цифри. На 15.9.1950 р. заочна освіта в вищих навчальних закладах, технікумах і інших середніх спеціальних навчальних закладах УРСР на початок 1950–1951 н.р. здійснювалась в 91 вищому навчальному закладі. До початку 1950-1951 н.р. в цих вищах навчалось 52217 студентів (в 1949-1950 році – 49495 ч.), з яких 36596 ч., чи 70,1% в вищах республіканського підпорядкування і 15621 ч., чи 29,9% в вищах союзного підпорядкування [3; Ф. Р-2. – Оп.8. – Спр. 4523. – арк..98]. Зокрема, у вищах союзного підпорядкування: університети (кількість – 7) – 5497 ч.; сільськогосподарські (кількість – 11) – 2212 ч.; економічні (кількість – 4) – 1460 ч.; юридичні (кількість – 2) – 2057 ч.; технічні (кількість – 11) – 4395 ч. Разом по союзних вузах (кількість – 35) 15621 заочник. [3; Ф. Р-2. – Оп.8. – Спр. 4523. – арк..99]

Наскільки ексклюзивною була економічна освіта, у тому числі торгівельна свідчать наступні цифри. В 4 економічних вузах на 15.9.1950 р. навчалося 1460 заочників, серед них першокурсників 596,

другокурсників 422, третьокурсників 227, 4-курсників 142, 5-курсників 73 [3; Ф. Р-2. – Оп.8. – Спр. 4523. – арк.103]. В Київському філіалі Всесоюзного заочного інституту радторгівлі на 15.9.1950 р. навчалося 113 ч. [3; Ф. Р-2. – Оп.8. – Спр. 4523. – арк.103].

За час з 1 вересня 1949 р. по 1 вересня 1950 р. заочні відділи вишів випустили 6669 спеціалістів (за попередній рік 6111 осіб). Економічні вищі з 1.9.1948 по 1.9.1949 р. випустили 56 спеціалістів-заочників, з 1.9.1949 по 1.9.1950 р. випустили 98 спеціалістів-заочників. Очікуваний випуск спеціалістів в період з 1 вересня 1950 р. по 1 вересня 1951 року – 7062 особи, з них економічні вузи планували випустити 62 спеціалісти-заочники [3; Ф. Р-2. – Оп.8. – Спр. 4523. – арк.100].

В УРСР 1951–1952 н.р. заочна підготовка спеціалістів вищої кваліфікації здійснювалася в 106 вищих навчальних закладах [3; Ф.2. – Оп.8. – Спр. 7148. – арк.170].

В 1951–1952 н.р. разом по республіканських (ВНЗ УРСР) і відділеннях всесоюзних вишів (в Україні) налічувалося 63303 заочників, яких навчали в 87 відділеннях ВНЗ, 5 філіалах, 18 консультаційних пунктах. Зокрема, в 8 консультаційних пунктах союзних економічних вузів в Україні навчалося 2741 студент-заочник [3; Ф.2. – Оп.8. – Спр.4914. – арк. 150]. Випуски заочників характеризувалися такими даними: з 1.9.1949 по 1.9.1950 р. (факт) 6669 спеціалістів, серед них з економічних вузів – 98 спеціалістів. З 1.9.1950 по 1.9.1951 р. (факт) 6785 спеціалістів, серед них з економічних вузів – 129 спеціалістів. З 1.9.1951 по 1.9.1952 р. (очікування) 8282 спеціалістів, серед них з економічних вузів – 148 спеціалістів [3; Ф.2. – Оп.8. – Спр.7148. – арк.172].

Як бачимо, фахівці економічного профілю у ті часи були на вагу золота, особливо, в Україні. Оскільки усі 8 економічних вузів України були у союзному підпорядкуванні. В цих вищих навчальних закладах на початок 1951-1952 н.р. на 1 курсі навчалося – 1012 студентів, 2 курсі – 698 студентів, 3 курсі – 505 студентів, 4 курсі – 357 студентів, 5 курсі – 169 студентів, разом – 2741 студент. Фактичний випуск становив з 1.9.1950 – по 1.1.1951 р. – 19 студентів. З 1.1.1951 р. по 1.9.1951 р. – 110 студентів. Очікували випуск з 1.9.1951 р. по 1.1.1952 р. – 9 студентів, з 1.1.1952 по 1.9.1952 р. – 139 студентів, з 1.9.1952 р. по 1.1.1953 р. – 19 студентів. В цих вищих навчалися другий рік: на 1 курсі – 100 студентів, що складало 9,9%, всього 301 студент, що складало 11%. Чоловіків серед студентів було на 1 курсі – 252 студента, що складає 24,9%. Всього чоловіків серед студентів 944, що складало 34,4% [3; Ф.2. – Оп.8. – Спр.7148. – арк.175].

Наскільки це вагомі результати можна визначити лише порівнявши із денною формою навчання. Так от, на денній формі навчання перебували наступні контингенти студентів: в українських видах навчалося на 15.9.1950 р. 146866 студентів, на 15.9.1951 р. 160769 студентів на 15.9.1952 р. (орієнтовно) – 179729 студентів [3; Ф.2. – Оп.8. – Спр.4914. – арк. 147]; прийом студентів складав на 15.9.1950 р. 52217 студентів, на 15.9.1951 р. 63303 студентів, на 15.9.1952 р. (орієнтовно) 74442 студентів [3; Ф.2. – Оп.8. – Спр.4914. – арк. 149]. На денній формі навчання в економічних і юридичних видах України навчалося: на 15.9.1950 р. 6014 студентів, на 15.9.1951 р. 6421 студентів, на 15.9.1952 р. (орієнтовно) – 7654 студенти [3; Ф.2. – Оп.8. – Спр.4914. – арк. 147].

Як показують дані Управління у справах вищої школи при РМ УРСР виразними були наступні тенденції: по-перше, загальне зростання кількості студентів, а по-друге, вагомий відсоток студентів-заочників у остаточній чисельності студентів України, що приблизно давало одну третю від загального числа.

В деяких навчальних закладах мало місце в величезних розмірах другорічництво (рос.-второгодництво) заочників.

Так, наприклад, у філіалі Всесоюзного заочного енергетичного інституту в 1951-1952 рр. на другий рік залишилось 550 чол., чи 77,6% всіх заочників, зобов'язаних здавати екзамени, з них 423 чол. на першому курсі; в навчально-консультаційному пункті інституту радянської торгівлі 118 чол., чи 35,6%, з них 74 на 1 курсі [3; ф.Р-4621. – Оп.2. – спр.2. – арк.179а.].

Мав місце і відсів студентів. Відсів студентів заочних відділень вузів, філіалів і навчально-консультаційних пунктів Всесоюзних заочних вузів по м. Києву був наступний. Всього студентів-заочників по м. Києву: 1949–1950 н.р. вчилося – 7421, вибуло – 1114 студентів (або 15%); 1950–1951 н.р. вчилося – 10037, вибуло – 1530 (або 15,2%); 1951–1952 н.р. вчилося – 12166 студентів, вибуло – 1778 (або 14,6%). Зокрема, НКП Всесоюзного заочного інституту радянської торгівлі у м. Києві: 1949–1950 н.р. вчилося – 346, вибуло – 88 студентів (або 25,4%); 1950–1951 н.р. вчилося – 342, вибуло – 68 (або 19,9%); 1951–1952 н.р. вчилося – 352 студентів, вибуло – 41 (або 11,6%) [3; ф.Р-4621. – Оп.2. – спр.2. – арк.195].

Академічну успішність студентів-заочників не можна визнати задовільною. Основними причинами низької академічної успішності заочників були: [3; ф.Р-4621. – Оп.2. – спр.2. – арк.180].

1. Незадовільне організаційне і навчально-методичне керівництво заочної підготовки зі сторони директорів вузів, деканів факультетів, завідувачів кафедрами і відповідних міністерств і відомств;

2. Відсутність власної навчально-лабораторної бази і неможливість ефективного використання навчально-лабораторної бази стаціонарних вузів;
3. Гостра нестача підручників, навчальних посібників і майже повна відсутність спеціальних підручників для заочників;
4. Незначна частина висококваліфікованих штатних педагогічних кадрів;
5. Невиконання керівниками багатьох підприємств і установ постанов Уряду СРСР про створення сприятливих умов для навчання заочників (звільнення від роботи у вечірній час, своєчасне надання навчальних відпусток і т.д.).

В навчально-методичному керівництві заочниками були серйозні недоліки. Ці недоліки полягали у наступному:

1. Більшість навчальних закладів проводили роботу із заочниками по давно застарілих планах, які не відповідають вимогам в даний час;
2. Значна кількість дисциплін не забезпечена програмами і методичними вказівками;
3. Організація і контроль за виконанням заочниками контрольних і курсових робіт поставлені незадовільно.

Доляючи недоліки навчального процесу, досягаючи необхідного рівня успішності, вищі Києва випускали студентів-заочників. По м. Києву 1949-1950 н.р. випущено – 818, 1950-1951 н.р. випущено – 636, 1951–1952 н.р. випущено – 817 студентів. Зокрема, по НКП Всесоюзного заочного інституту радянської торгівлі у м. Києві 1949–1950 н.р. випущено – 26 студентів, 1950-1951 н.р. випущено 17 студентів, 1951-1952 н.р. випущено 29 студентів [3; ф.Р-4621. – Оп.2. – спр.2. – арк.196].

Таким чином, вища торгівельна освіта України протягом 1946–1953 рр. розвивалася в умовах повоєнної відбудови та громадянської війни у Західній Україні. Внаслідок бойових дій зазнала матеріальна база освітньої галузі, у тому числі торгівельно-освітньої. Великих руйнувань зазнала матеріальна база Харківського інституту радянської торгівлі, на відміну від якого Львівський інститут радянської торгівлі знаходився в кращому становищі. Вигнання німецьких військ з України поставило на порядок денній питання відновлення мирного життя, для забезпечення якого необхідні були фахівці торгівлі та громадського харчування. Підготовкою фахівців вищої кваліфікації для вказаної галузі зайнялися Харківський та Львівський інститути радянської торгівлі, Київський навчально-консультаційний пункт Всесоюзного заочного інституту радянської торгівлі, які зуміли відновити матеріально-технічну базу вишів, укомплектувати професорсько-викладацький склад, здійснити

прийом на спеціальності, організувати навчально-виховний процес, забезпечення студентів і викладачів усім необхідним в умовах повсюдного дефіциту. Матеріальна база інститутів поновлювалася як за допомогою уряду, так і завдяки наполегливій праці самих викладачів та студентів.

Література

1. Кафтанов С.В. Высшее образование в СССР. – М. : Молодая гвардия, 1950. – 120 с.
2. Центральний державний архів громадських об'єднань України. (ЦДАГО України).
3. Центральний державний архів вищих органів влади України (ЦДАВОВ України).
4. Кафтанов С.В. О задачах высшей школы в области идеино-политического воспитания молодежи. – М.: Правда, 1947. – 24 с.
5. Шубін О.О. Історія ДонНУЕТ імені Михайла Туган-Барановського: події, факти, імена (київський та харківський періоди) / О.О. Шубін, В.В.Литвин, Л.В.Проданова. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2011. – 263 с.
6. Культурне будівництво в Українській УРСР. Найважливіші рішення Комуністичної партії і Радянського уряду. Збірник документів. – Т. 2. Червень 1941 р. – 1960 р. / Редактор О.В. Килимник. – К.: Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1961. – 664 с. – с.285.
7. Історія Київського національного торговельно-економічного університету : монографія / А.А. Мазаракі, О.А. Пиріг, Т.І. Скирда, В.Д. Кучеренко, П.П. Притуляк, Л.В.Губицький. – К.: Книга, 2006. – 256 с.

Донченко О.О., к.е.н., доцент,
Кам'яненська О.В., к.е.н., доцент,
Київський національний торговельно-економічний університет,

ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ СВІТОВОГО РИНКУ ЗБРОЇ

Військові конфлікти на Близькому Сході та в Україні, постійні загострення локальних конфліктів, актуалізують питання розвитку ОПК не тільки перед урядами країн, але й науковцями та практиками.

Національні інтереси країни-постачальники реалізують через постачання військової та спеціальної техніки для досягнення зовнішньополітичних цілей. Okрім цього – це великий бізнес. Існують різні мето-